

دروستەى رسته له زمانى كوردیدا به پىي ريزمانى په يوه ندييانه

م. ی. نارام رهشید مه جید

وهزارهتی پهروهرده، بهرپوه بهرايه تی گشتی پهروهردهی که رکوک
arammajeed@gmail.com

پوخته

تویژینه وه که به ناو نیشانی (دروستەى رسته له زمانى كوردیدا به پىي ريزمانى په يوه ندييانه) به. تیوری ريزمانى په يوه ندييانه به کیکه له و تیوریانەى، که دروستەى رسته به دروستەى په يوه ندى داده نیت، واته په يوه ندييه ريزمانيه كان نه وانەن، که فۆرمى سه ره تايى و کوتايى رسته که پیکده هینن. له م تویژینه وه يه دا، له پرووی په يوه ندييه ريزمانيه كانه وه له سه ر بنه ماى نه و چه مکانه ی که له تیوری ريزمانى په يوه ندييانه دا هاتوونه، له دروستەى رسته له زمانى كوردیدا ده کۆلینه وه.

تویژینه وه که به سه ر دوو به شدا دابه ش کراوه، له به شى به که می تویژینه وه که دا بنه ماى تیوری و گرنگترین چه مکه کانمان خستووه ته پروو، که تیوره که له شیکردنه وه ی دروستەى په يوه ندييانه ی رسته دا به کاریده هینیت. به شى دووه می تویژینه وه که پینج ته وه ری له خو گرتووه، ته وه ری به که م به پىي تیوری ريزمانى په يوه ندييانه له پۆله په گهزه كان ده کۆلینه وه، ته وه ری دووه می ش له دروستەى رسته ی ساده له زمانى كوردیدا له سه ر بنه ماى چه مکه كانى تیوری ريزمانى په يوه ندييانه ده کۆلینه وه، ته وه ری سیه می ش لی کۆلینه وه یه ک له دیارده ی پاسیف / بکه ر ناديارى له زمانى كوردیدا له روانگه ی ريزمانى په يوه ندييانه وه له خو ده گریت و ته وه ری چوارهم له

روانگه‌ی ریزمانى په یوه ندىانه وه دروسته‌ی رسته‌ی ئالۆز ده خاته پروو. له ته وهرى كۆتاییدا دروسته‌ی ده رپراوى بۆگه راوه (جیناوى خویى) له رسته دا به پى ریزمانى په یوه ندىانه خراوته پروو.

وشه سه ره كیه كان: ریزمانى په یوه ندىانه، په یوه ندىه ریزمانیه كان، تۆرى په یوه ندىه كان، دروسته‌ی رسته.

پیشه كى

ئهم توپژینه وه په بۆ خستنه پرووى دروسته‌ی رسته په له زمانى كوردیدا به پى ریزمانى په یوه ندىانه. ریزمانى په یوه ندىانه وه كو تپۆرىكى زمانى به پشتبه ستن به چهند بنه ما و چه مكىكى سینتاكسى وه كو په یوه ندىه ریزمانیه كان، دروسته‌ی رسته شته له ده كات. تپۆره كه بۆ شته لكردن و دیارى كردنى دروسته سینتاكسىه كان گریمانه‌ی گهردوونى- بوونى universal ده كات، واته گریمانه‌ی ئه وه ده كات، كه ده توانیت بنه ماكانى تپۆره كه بۆ خستنه پرووى دروسته سینتاكسىه كان له هه موو زمانه كانى جیهاندا به كاربهیتیت.

هوى هه لپژاردنى بابه ت:

له بهر ئه وه تپۆرى ریزمانى په یوه ندىانه گریمانه‌ی گهردوونى- بوونى بنه ماكانى ده كات، ههروه ها بۆ زانینى دروسته‌ی رسته له زمانى كوردیدا به پى ئهم تپۆره، ئهم بابه ته بۆ توپژینه وه هه لپژیردراوه.

ئامانجى توپژینه وه كه:

رسته‌ی زمانى كوردى به پى چهند تپۆرىك توپژینه وه له سه ر كراوه، ئامانجى ئهم توپژینه وه هه ش كار كردن و جپه جپكردنى بنه ما و چه مكه كانى ریزمانى په یوه ندىانه په بۆ خستنه پرووى دروسته‌ی رسته له رپگه‌ی ئه و بنه ما یانه‌ی تپۆره كه وه.

میتودی توئینه وه که:

توئینه وه که به پیتی میتودی (په سنی/اوه سفی - شیکاری) نه نجامدراوه. بنه ما و چه مکه کانی ریزمانی په یوه نندیانه په سنکراون و پروونکراونه ته وه، هه روه ها له سه ر نه و بنه ما و چه مکه نمونه ی زمانى كوردی - زاری کرمانجی ناوه پراست - هینراونه ته وه، دواتر نمونه کان شیکراونه ته وه.

به شه کانی توئینه وه که:

نهم توئینه وه یه جگه له پوخته (به سی زمان) و پیشه کی و لیستی سه رچاوه کان، له دوو بهش پیکهاتووه. بهشی یه کهم بو لایه نی تیوری و چه مکه کانی ریزمانی په یوه نندیانه ته رخان کراوه، گزنگترین نه و چه مکه نی، که ریزمانی په یوه نندیانه بو دیاریکردن و خستنه پرووی دروسته ی رسته به کاریده هینت خراوه ته پروو. له بهشی دووه مده باسی پوله ره گزه کان و دروسته ی رسته (ساده و ئالوز) کراوه، هه روه ها له هه ردوو دیارده ی بکه رنادیاری و ده رپراوی بو گه پراوه له روانگه ی ریزمانی په یوه نندیانه وه کراوه. له کو تاییدا چه ند نه نجامیک خراوه ته پروو، که توئینه وه که پیگه یشتووه.

۱. بنه ما ی تیوری

۱.۱. ریزمانی په یوه نندیانه Relational Grammar

ریزمانی په یوه نندیانه (کورتکراوه که ی RG یه) له سالی (۱۹۷۴) دا له لایه ن هه ردوو زمانه وان David Perlmutter و Paul Postal وه کو تیوریه کی سینتاکسی پیشیازکرا، له سالانی دواتردا و هه تا کوتایی سالانی (۱۹۸۰) کاندا زیاتر کاری له سه ر کرا و بوو به تیوریه کی گه شه کردوو له توئینه وه زمانه وانیه کاندا (Barry J. Blake, 1990, 3).

توژیته‌وه و کاره‌کانی ریزمانی په‌یوه‌ندیانه وه‌کو جیگره‌وه‌ی ریزمانی گوژیانه‌وه سه‌ری هه‌لدا، چونکه Chomsky له کاره‌کانیدا له سالانی (۱۹۶۰)ه‌کاندا ئه‌رکه ریزمانیه‌کانی به‌چه‌مکی هه‌لگوژی‌راوه‌ داده‌نا، بۆ نمونه ئه‌رکی ریزمانیه‌ بکه‌ر به‌ئو فریزه‌ ناویه‌ داده‌نیت، که له هیلکاریی دروسته‌ی فریزدا راسته‌وخۆ ده‌که‌وێته ژیر ده‌سته‌لاتی رسته‌وه (S)، به‌لام بکه‌ر له ریزمانی په‌یوه‌ندیانه‌دا به‌پیکهاته‌یه‌کی سه‌ره‌تایی و سه‌ره‌کیی داده‌نیت (Matthews, P. H. 2007, 341). هه‌روه‌ها له ریزمانی په‌یوه‌ندیانه‌دا رسته‌وه‌ک توپه‌کانی په‌یوه‌ندییه ئه‌رکییه‌کان شیته‌ل ده‌کات نه‌ک به‌پیتی وه‌چه‌پیکهاته‌کان (Aarts, B., Chalker, S. and Weiner, E., 2014, 359)، ئه‌مه‌یش خالیکی تری پیچه‌وانه‌ی ریزمانی به‌ره‌مه‌پێنان و گوژیانه‌وه‌یه.

گریمانه‌ی بنه‌ره‌تی له ئه‌م ریزمانه‌دا ئه‌وه‌یه، که په‌یوه‌ندییه ریزمانیه‌کان وه‌کو (بکه‌ر و به‌رکار) رۆلی سه‌ره‌کی ده‌بینن له سینتاکسی زمانه سروشتیه‌کاندا، ئه‌مه‌ له کاتیکدا له مۆدیله‌کانی دیکه‌ی ریزمانی گه‌ردوونیدا چه‌مکی دروسته‌ی وه‌چه‌پیکهاته constitute بۆ یاسا سینتاکسییه‌کان چه‌مکی سه‌ره‌کین (Bussmann, H., 1996, 997). ئه‌م به‌سه‌ننه‌رکردنه‌ی په‌یوه‌ندییه ریزمانیه‌کان له ریزمانی په‌یوه‌ندیانه‌دا بوو به‌هاندەر بۆ دوو گریمانه‌ی بنه‌ره‌تی:

a. په‌یوه‌ندییه ریزمانیه‌کان له دروسته‌ی رسته‌دا سه‌ره‌تایی و سه‌ره‌کین.

b. نواندنی دروسته سینتاکسییه‌کان به‌پیتی نواندنی دروسته‌ی وه‌چه‌پیکهاته‌ی سینتاکسی بۆ په‌سنکردنی دیارده ریزمانیه‌ گه‌ردوونیه‌کان گونجاونین، له‌بری ئه‌وه رسته‌کان به‌پیتی توپه‌ی په‌یوه‌ندییه‌کان شیته‌ل ده‌کرین (سه‌رچاوه‌ی پیشوو، هه‌مان لاپه‌ره).

له هه ردوو گریمانان که ی (a و b) دا نه وه پروونه، که په یوه نډیانه ریزمانییه کان رۆلی بنه رته تی و سه ره کی ده بین له ئەم تیورییه دا، بۆیه پیویسته جوړی په یوه نډیانه کان و دابه شکر دنی په یوه نډیانه کان له ئەم تیورییه دا روون بکریته وه.

۲.۱. په یوه نډیانه ریزمانییه کان

له ئەم تیورییه دا، په یوه نډیانه ریزمانییه کان به توخمه بنچینه ییه پیویستییه کانی په سنکر دنی رسته داده نیت. پیواژو (پروسه) سینتاکسییه کان به په یوه نډیانه ریزمانییه کان هه ده به ستیته وه، نه ک به واتا وه. که واته تیورییه که به نه رکه ریزمانییه کان ده ستی پیکرد و هه ولی نه دا نه رکه ریزمانییه کان له هیچ چه مکیکی تره وه هه لښگویت، به لکو سینتاکسی له ریگه ی نه رکه ریزمانییه کان هه روون کرده وه (Wimbish, John Stedman, 1987, 4).

له تیورییه که دا په یوه نډیانه ریزمانییه کان بۆ دوو جوړ دابه ش ده کریڼ (Salih, M. H., 1985, 3):

(۱) په یوه نډیانه کانی زاراوه term

(۲) په یوه نډیانه کانی نا-زاراوه non-term.

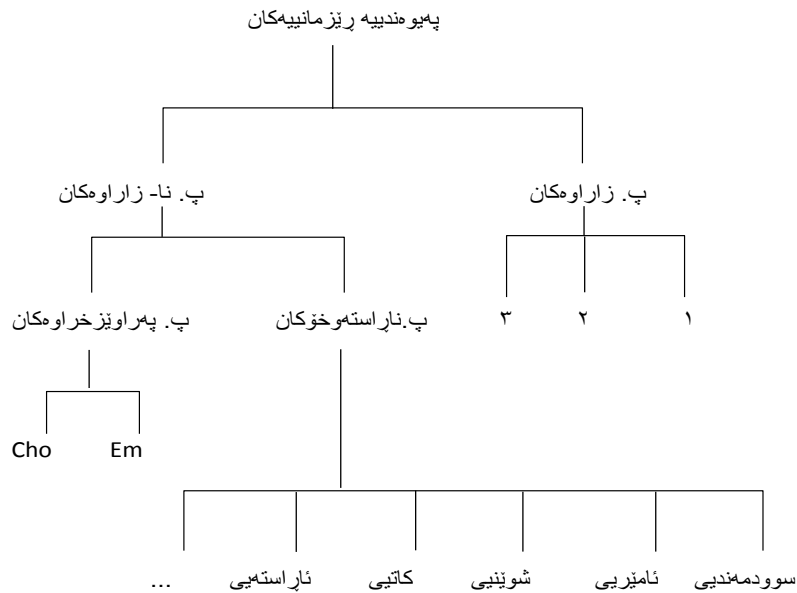
په یوه نډیانه کانی زاراوه ناماژه به ئەم په یوه نډیانه ریزمانییه ده کات: بکه ر ۱، به رکاری راسته وخو ۲، به رکاری ناراسته وخو ۳. ژماره کانی (۱، ۲، ۳) به شیوه ی زنجیره یی ناماژه به په یوه نډیانه ریزمانییه کان ده کات، واته له بری بکه ر ده توانریت ژماره (۱) بنووسریت، بۆ نه وانی تریش به هه مان شیوه یه. په یوه نډیانه کانی بکه ر و به رکاری راسته وخو (۱ و ۲) به شیوه ی پیکه وه یی پیکه وه به په یوه نډیانه ناوه کی داده نرین، به لام به رکاری راسته وخو و به رکاری ناراسته وخو (۲ و ۳) به شیوه ی پیکه وه یی به به رکار داده نرین (Barry J. Blake, 1990).

په یوه نډیانه کانی نا-زاراوه بۆ دوو وه چه - پۆلی دیکه دابه ش ده کریت:

(a) په یوه نډییه ناراسته و خوځکان oblique: سوودمه نډی، ئامیری، کاتی، شوینی، ناراسته یی، هتد.

(b) په یوه نډییه په راویز خراوه کان Retirement: شه مۆر / بیکار chomeur (له پیگه و شوینه که ی خوی دابه زینریت) کورترکراوه که ی (Cho) یه، ههروه ها په یوه نډی ئیمیریتۆس / فه خری emeritus کورترکراوه که ی (Em) ه. شه مۆر Cho نه و په یوه نډییه ریزمانییه یه، که له چینی سه ره تادا په یوه نډییه کی زاراوه یه، به لām له چینی کوتاییدا بو نا- زاراوه داده به زیت، بو نمونه په یوه نډییه ریزمانی بکه ره له بکه ردیار بو بکه رنادیاردا. به لām په یوه نډییه ئیمیریتۆس / فه خری Em نه و توخمه وابه ستانه ن، که له کلۆزی / پرستله ی ته واوکه ریدان (HARRIS, ALICE C., 1981).

بو کوی په یوه نډییه کانی نا- زاراوه کورترکراوه ی N به کارده هینریت. نه و په یوه نډییه ی سه ره وه، له هیلکاری خواره وه دا ده نوینرین. هیلکاری (۱) نواندنی په یوه نډییه ریزمانییه کان له ریزمانی په یوه نډییه نه دا



جگه له ټو په یوه ندىانه، په یوه ندىه كى دىكېش هه یه، كه په یوه ندىى پریدىكاتى پیده گوتړت و كورتكراوه كه ی به P دهنوسریت. هه موو په یوه ندىه كانى دىكه (زاراوه كان و نا- زاراوه كان) له رسته دا له په یوه ندىدان به پریدىكاتى رسته كه وه.

چه مكىكى دىكه ی گرنى له ریزمانى په یوه ندىانه دا چه مكى هه رهمى / هیراركى په یوه ندىانه یه، به پى ټم چه مكه په یوه ندىه ریزمانىه كان له سه ره و ریزبوندا به پى ناستى گرنىگان به شیوه ی هه رهمى ریز ده كړن، واته ټه وه ی له هه موویان سه ره تایتتر و سه ره كیتتر له سه ره تاوه دیت، دواتر هه ره به هه مان پیوه ره په یوه ندىه كانى تر به دوایدا دین (Salih, M. H., 1985, 3). ریزبه ندىى په یوه ندىه ریزمانىه كان به پى هه رهمى په یوه ندىانه له (١) دا ده خریتته روو.

١. هه رهمى په یوه ندىانه

$1 < 2 < 3 < \text{نا-زاراوه كان}$

له (١) دا ټه وه خراوته روو، كه په یوه ندىى ریزمانىى بكه ره له هه موو په یوه ندىه كانى تر سه ره تایتتر و سه ره كیتتر، پاشان په یوه ندىى به ركارى راسته وخو، دواتر به ركارى ناراسته وخو. ټه و سى په یوه ندىه په یوه ندىه كانى زاراوه ن و كه وتوونه ته پيش په یوه ندىه كانى نا- زاراوه وه، چونكه په یوه ندىه كانى زاراوه به راورد به په یوه ندىه كانى نا- زاراوه له ټاستىكى به رزتردان و له دروسته ی رسته دا په یوه ندىى سه ره تابتى و سه ره كین و هه روه ها ټارگومیتتى پریدىكاتى رسته كه ن، پروانه نمونه ی (٢).

٢. فه رهاد كتیبكى به ټاسو دا.

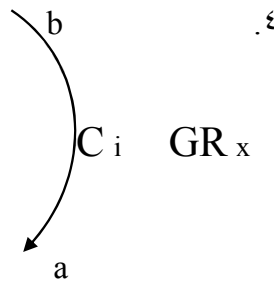
رسته ی (٢) به شیوه ی نواندى خشته یى له (٣) دا دهنوسریت.

(٣) نواندى خشته یى رسته ی (٢)

P	۳	۲	۱
پیدان	ئاسۆ	کتیب	فه رهاد

له ریزمانى په یوه ندىانه دا، به پى یاسای تاکایه تی / تایه تى تى چینی
 stratal uniqueness law بو هر چینی نایت له یه ک (۱، ۲، ۳) زیادتر
 هه بیت.

له توری په یوه ندىانه دا به لایه نى که مه وه یه ک گری رسته له خو ده گریت،
 په یوه ندى ریزمانى توخمیک له ریگه ی که وانه وه arc ده نویرت، پروانه (۴).



توری په یوه ندىانه ی (۴) نه وه ده خاته پروو، که له ئاستى / چینی (C i) دا
 توخمى a هه لگری په یوه ندى ریزمانیه که ی (b) یه و ناوی (GR x). ه. ژماره ی
 که وانه کان به پى ژماره ی په یوه ندىه کان ده گوری.

۲. دروسته‌ی رسته له ریزمانى په یوه ندىانه دا

۱.۲. پوله ره گزه کان

له ریزمانى په یوه ندىانه دا پوله ره گزه کان بو دوو پول دابه ش ده کرین:

a. پوله ره گزه بنه په تیه کان: ناو و کردار

b. پوله ره گزه نابنه په تیه کان: ئاوه لئاو، ئاوه لکردار، پيشناوه کان،

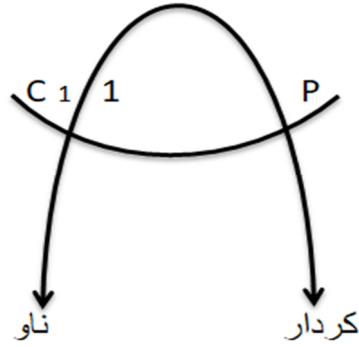
به ستنه وه...

پۆله ره گەزى ناو ئاماژه به: كهس، شت، بىر/ئايدىا، شوين، دهكات. دهتوانریت له رستهدا وهكو په یوه ندىى بكه، بهركار، پریدىكات بهكاربهیتریت. كردار وشهیه كه ئاماژه به چالاكى، رهوشىك له بووندا، یان روودانىك دهكات و وهكو په یوه ندىى پریدىكات بهكار دههیتریت. بۆ پۆله ره گەزەكانى تریش هه مان پیناسه ی رژمانى نه ریتیان بۆ بهكار دههیتریت له رژمانى په یوه ندىانهدا. له رستهدا ناوهكان له كهس، شوين، شت،...دا به رجهسته دهبن و فۆرمى بكه یان پریدىكاتى رسته كه دهگرن، كردارهكان له رسته كهدا ناوهكان ته واو ده كه ن له ریگه ی ئاماژه دان به چالاكى، رهوشىك له بووندا، یان روودانىك. كهواته پۆله ره گەزى ناو و كردار بۆ دروستكردنى فۆرمى بنه رته یى رسته پۆله ره گەزى پىویست و بنه رته یى، هه ربۆیه له ئەم تیورییه دا په یوه ندىى رژمانى بكه و پریدىكات به په یوه ندىى سه رته تایی رسته داده نرین، به جۆرىك له دواى پریدىكات وه په یوه ندىى بكه به ژماره (1) ئاماژه ی پیده كریت. پۆله ره گەزەكانى تر (نابنه رته ییه كان) به پى جۆره كه یان یان ده بنه دیارخه رى پۆله ره گەزە بنه رته ییه كه (وهكو ئاوه لئاو و ئاوه لكردار)، یان پۆله ره گەزەكانى تر ده به ستنه وه (پۆله ره گەزى به ستنه وه) (Haiku Deck, 2015).

۲.۲. دروستەى رسته ی ساده له (RG) دا

وهكو له پۆلینكردنى پۆله ره گەزەكانه وه روون بووه وه، هه ر رسته یه ك به لایه نى كه مه وه پىویستی به دوو په یوه ندىى هه یه، په یوه ندىى پریدىكات و په یوه ندىى بكه، بروانه (۵).

۵. نواندىى په یوه ندىى پریدىكات و په یوه ندىى بكه له (RG) دا

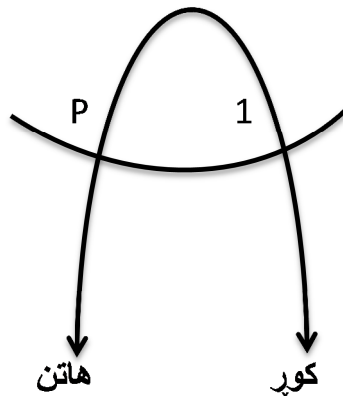


له (۵) دا، په یوه نندیی پریدیکات به پوله ره گزی کردار و په یوه نندیی بکه ر-۱- به پوله ره گزی ناو به خشراوه، هه ردوو په یوه نندییه که له چینی سه ره تادان -C1.

نواندنی رسته یه کی ساده له زمانى كوردیدا، تنها پیویستی به هه ردوو په یوه نندیی پریدیکات و بکه ر ده بیټ، پروانه (۶) و توری په یوه نندییه کانی له (۷) دا.

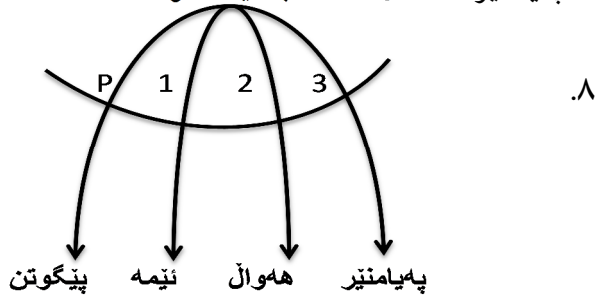
۶. کوره که هاتووه.

۷.



له (۶) دا، کرداری (هاتووه) په یوه نندی پریدیکات و ناوی (کوره که) په یوه نندی بکهری وه رگرتووه. هه ردوو په یوه نندیه کیش له توری په یوه نندیه کانی (۷) دا نویتراون.

ده گونجیت له زمانى كوردیدا هه ر سى په یوه نندیه سه ره تاییه که (بکهر، بهرکاری راسته وخۆ و بهرکاری ناراسته وخۆ) له رسته یه کدا ده ر بکه ون، پروانه نمونه ی (۸) و نواندى توری په یوه نندیه کانی له (۹) دا. ۷. په یامنیتره که هه وائله که ی به نیمه گوت.



له (۸) دا، چوار په یوه نندی هه یه: په یوه نندی پریدیکات له کرداری (پینگوتن) دا، په یوه نندی بکهر-۱ له (په یامنیتر) دا، بهرکاری راسته وخۆ ۲- له (هه وائل) دا و بهرکاری ناراسته وخۆ ۳- له (نیمه) دا نویتراون.

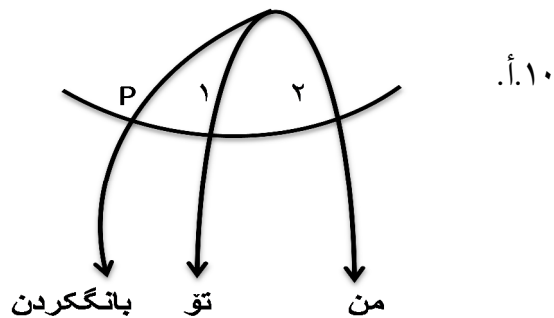
۳.۲. بکه رنادیار له (RG) دا

به لای Perlmutter و Postal (۱۹۷۷) هوه، مؤرفولوژی و سه ره و پرزبونى وشه کان و دۆخ به س نین بۆ په سنکردنى پیکهاتووی بکه رنادیار وه کو دیارده یه کی سیتاکسیی گه ردوونى، بویه چند یاسایه کیان بۆ دیاریکردنى دروسته ی بکه رنادیار داناوه، که به په یوه نندیه ریزمانیه کانه وه په یوه ستن (Perlmutter, David, and Postal, 1977). بکه رنادیار له ریزمانى په یوه نندیانه دا پیواژویه که، که تیدا په یوه نندی بهرکار بۆ په یوه نندی بکه ر بهرز ده کریته وه، یان نزمکردنه وه ی په یوه نندی بکه ره، واته له ئەم تیورییه دا جیاواز له

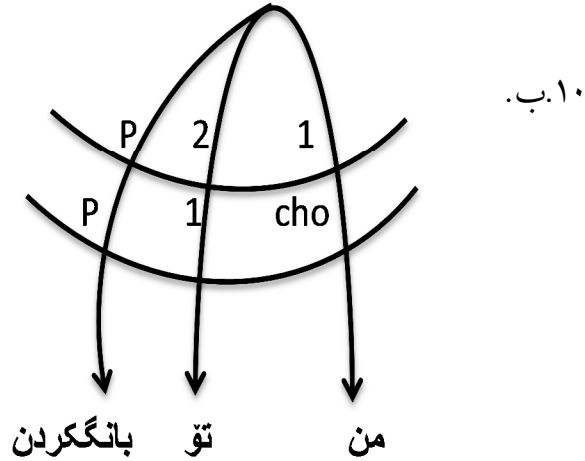
تیوری گویزانوه، بکه رنادیار به گویزانوه دانانیت، به لکو به پیواژوی به رزکردنه وه و نرمکردنه وهی هه پهمی په یوه نندیانه کان داده نیت (سه رچاوهی پیشوو).

له دروسته‌ی په یوه نندیانه‌ی بکه رنادیاردا دوو چین هه یه، چینی سه رته تا به هه مان شیوه‌ی چینی دروسته‌ی سه رته‌ی بکه رنادیار، به لام چینه‌کانی دواتر تووشی نرخاندنه وه ده بن (بروانه (۱۰- ب))، به رکاری راسته وخوی چینی سه رته تا بو بکه ر پیشده که وی، بکه ری چینی سه رته تا بو په یوه نندی شومهر داده به زیت. نه و بکه ری بو شومهر داده به زیت، به لایه‌نی که مه وه هه نیدیک له تایه تمه نندیه ریزمانیه‌کانی نامینیت یان که ده بیته وه، بکه ری شومهری (۹- ب) وه کو بکه ری (۹- ا) نیه، چونکه بکه ری شومهر له کونترۆلکردنی ریککه وتنی سه ر کرداره که شکست ده هینیت، نه وهی کونترۆلی ریککه وتنه که ده کات نه و بکه ری، که له چینی سه رته تا دا به رکاری راسته وخو بووه (تو) و له چینی کوتاییدا (۹- ب) جیکه وته‌ی بکه ری-۱ گرتووه. تایه تمه نندیه کی ریزمانیه دیکه، که بکه ری شومهر له دهستی ده دات جیکه وته که یه تی، له (۹- ب) دا جیکه وته‌ی شومهر له رسته که دا جیکه وته یه کی په راویزی و سه رپشکیانه یه (Barry J. Blake, 1990)، بروانه (۹) و نواندنی تووری بابه تانه که ی له (۱۰) دا.

۹.۱. من توم بانگ کرد.



۹. ب. تۆ له لایه ن منه وه بانگ کرایت.



ده توانریت په یوه نندیه کانی نمونه‌ی (۱۰. ب)، که بو دروسته‌ی بکه رنادیاره، به شیوه‌یه کی نه بستراکت له (۱۱) دا بنووسرین.

P 2 1 .۱.۱۱

P 1 cho .ب. ۱۱

نه و جوړه بکه رنادیارانه‌ی، که له دروسته که یاندا بکه‌ری شو مه‌ر نیه، وه کو رسته‌ی (پیاوه که دزه که‌ی کوشت) کاتیک ده کریت به بکه رنادیار (دزه که کوژرا)، لیره‌دا به رکار-۲- (دزه که) ده بیت به بکه‌ر -۱-، نه م جوړه بکه‌ره وه کو پیشتر باسکرا جیاوازه له بکه‌ری شو مه‌ر.

۴.۲. دروسته‌ی رسته‌ی ئالوز له (RG) دا

دروسته‌ی رسته‌ی ئالوز، که به لایه‌نی که مه‌وه له رسته‌یه کی / کلوزیک

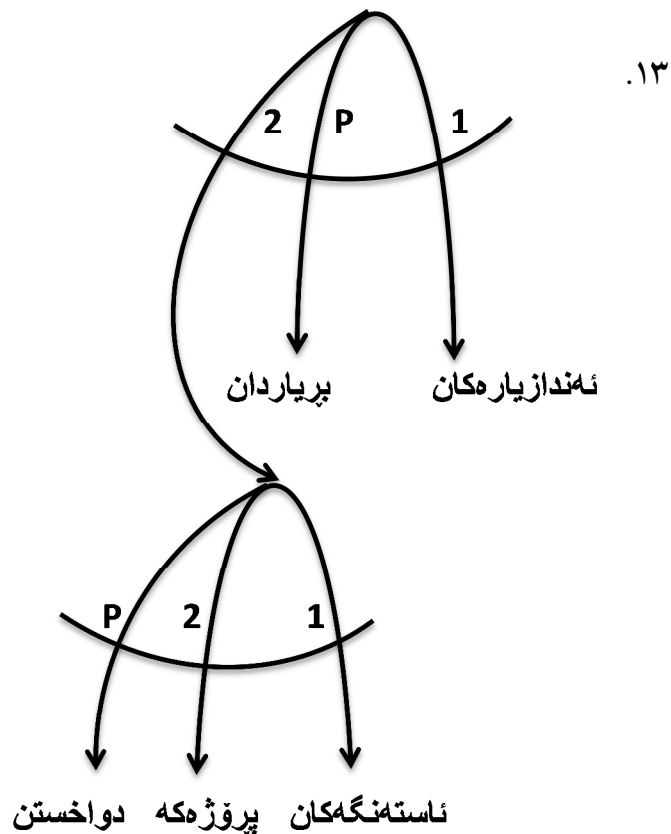
سه‌ربه‌خو و رسته‌یه کی وابسته پیکدیت (Richards, Jack C. and)

(Schmidt, Richards, 2002, p. 96)، له ریزمانی په یوه نندیانه‌دا رسته

وابسته که له ریگه‌ی که وانه‌یه که وه رسته سه‌ربه‌خو که ده به‌سیتیه وه

(Wimbish, John Stedman, 1987, 28)، بروانه (۱۲) و تۆرى په یوه نندییه کانی له (۱۳) دا.

۱۲. ئەنداز یاره کان بریار یاندا، ئاستهنگه کان پرۆژه که دوانه خه ن.



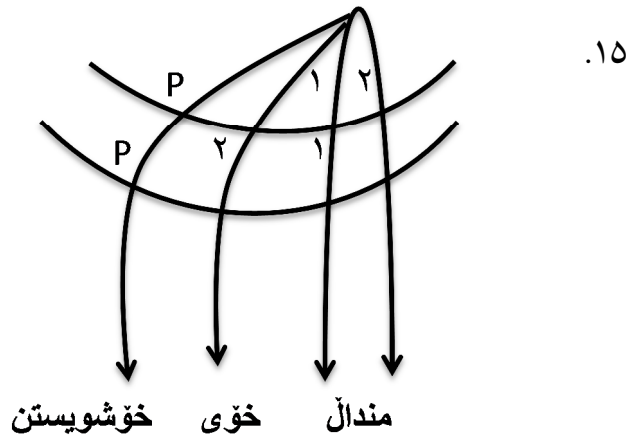
له (۱۳) دا، رستهى / کلۆزى (ئاستهنگه کان پرۆژه که دوانه خه ن) جیکه و تهى په یوه نندیی رژمانی بهرکاری راسته وخۆ -2- سی بو رستهى (ئەنداز یاره کان بریار یاندا) ی گرتووه، به لام له بهر ئه وهى په یوه نندییه که به شیوهى رسته ده رکه وتووه، واته په یوه نندیی پریدیکات - P -، بکه ر -1- و بهرکاری راسته وخۆ -2- سی له خۆ گرتووه، بۆیه پیویستی به نواندنى تۆرى په یوه نندیانه هه یه.

۵.۲. ده رپراوی بۆگه پراوه له رسته دا

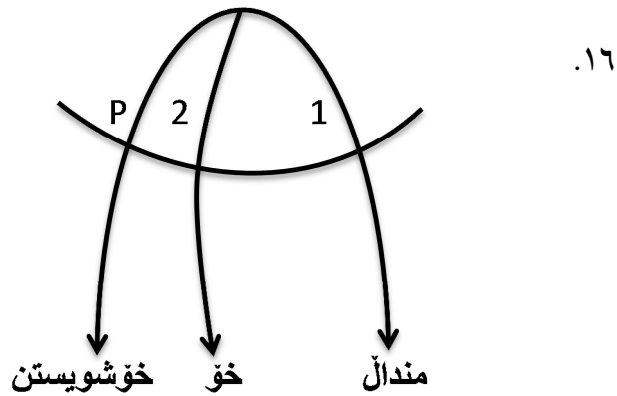
له دروسته ی ئه و رستانه ی، که ده رپراوی بۆگه پراوه یان reflexive تیدایه (وه کو جیناوی خۆی)، ئه وه بۆ جوړی په یوه نندی ده رپراوه بۆگه پراوه که دوو گریمانانه کراوه، پروانه نمونه ی (۱۴).

۱۴. منداله که خۆی خوښده ویت.

گریمانانه یه کیان پیوایه، که (منداله که) له توری په یوه نندیه کاندای دوو په یوه نندی ده نویتت بکه ر -1- و بهرکار -2-، بویه هه ردوو په یوه نندیه که له چینی سه ره تادا له ئاماژه به (منداله که) ده که ن، به لام دواتر گریمانانه که پیشیازی ئه وه ی کرد له چینی کو تاییدا په یوه نندی بهرکار -2- ئاماژه ده رپراوه بۆگه پراوه که بکات (خۆی)، چونکه له رسته که دا پیویسته بۆگه پراوه که په یوه نندی هه بیت. که واته له چینی کو تاییدا (منداله که) که وانه ی بهرکار -2- له ده ست ده دات و به ده رپراوه بۆگه پراوه که وه ده به ستریته وه (Perlmutter, D. and Postal 1984,)، پروانه (۱۵).



به پیتی گرمانه ی دوو ههم پیوسته هر له چینی سه ره تادا په یوه نندی بکه ر
-۱- بۆ (مندال که) و په یوه نندی بهرکاری راسته و خو -۲- بۆ بۆگه راوه که / جیناوی
خویی ته رخان بکریت (Rosen, C., 1981)، پروانه (۱۶).



وه كو له داتا و نمونه كانی سه ره وه دا خراونه پروو، دروسته سینتاکسیه كان
له ریزمانی په یوه نندیانه دا بۆ په یوه نندیه ریزمانیه كان ده گه ریزنیتته وه و به پیتی ئه و
په یوه نندیانه له دروسته یان ده روانیت، هر دیارده یه کی سینتاکسیی دیکه یش بۆ
په یوه نندیه ریزمانیه كان ده گه ریزنیتته وه.

ئەنجامە كان

۱. دروستەى رستەى سادە لە زمانى كوردیدا بە پىي رىزمانى پەيوەنديانە بە لايەنى كەمەو پىويستى بە پەيوەنديى پرىدىكات و بكەر-۱- ھەيە، ھەروەھا دەشىت ھەتا پەيوەنديە كانى بەركارى راستەوخۆ -۲- و بەركارى ناراستەوخۆ -۳- لە رستەيە كى سادەدا دەربكەون.
۲. لە رستەى ئالۆزدا رستەى / كۆزى سەربەخۆ جىكەوتەى پەيوەنديى دەگرىت بۆ رستە كەى سەرەوەى خۆى.
۳. لە بكەرنادياردا، پەيوەنديى بەركارى راستەوخۆ -۱- جىكەوتەى پەيوەنديى بكەر -۱- دەگرىت، پەيوەنديى بكەر -۱- دەبىتە پەيوەنديى شۆمەر / بىكار.
۴. دەربراوى بۆگەراوہ لە رستەدا بە پىي دوو گریمانە دوو تۆرى پەيوەنديانەى ھەيە، ھەروەھا بەھۆى ئەو دوو گریمانەيەو پەيوەنديى بەركارى راستەوخۆ -۱- لە دوو تۆرى پەيوەنديانەى جياوازدا ئاماژە بە دوو وشەى جياواز دەكەن.

سه‌چاوه‌کان

1. Aarts, B., Chalker, S. and Weiner, E. (2014) *The Oxford Dictionary of English Grammar*. 2nd edn. Oxford: Oxford University Press.
2. Blake, Barry J. (1990) *Relational Grammar*. 1st edn. London: Routledge.
3. Bussmann, H. (1996) *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. New York: Routledge.
4. Deck, H. (2015) 'Relational Grammar: How do the parts of speech work together?', 22 November. Available at: <https://www.haikudeck.com/relational-grammar-education-presentation-9JuO2AsHJl#slide0>.
5. Harris, Alice C. (1981) *GEORGIAN SYNTAX: A study in relational grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Matthews, P. H. (2007) *The concise Oxford Dictionary of Linguistics*. 2nd edn. Oxford: Oxford University Press.
7. Perlmutter, D. and Postal P. (1984) 'Impersonal passives and some relational laws', in *Studies in Relational Grammar 2*. Chicago: University of Chicago Press.
8. Perlmutter, David, and Postal, P. (1977) 'Toward a universal characterization of passivization.', in Perlmutter, David, (ed.) *Studies in Relational Grammar 1*. Chicago: University of Chicago Press.
9. Richards, Jack C. and Schmidt, Richards (2002) *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. 3rd edn. Essex: Pearson Education Limited.
10. Rosen, C. (1981) *The Relational Structure of Reflexive Clauses: Evidence from Italian*. Harvard University.
11. Salih, M. H. (1985) *Aspects of Clause structure in Arabic Standard: A study in Relational Grammar*. University of New York.
12. Wimbish, John Stedman, (1987) *A relational grammar of Ilocano*. Texas: University of Texas.

المخلص

(بنية الجملة في اللغة الكوردية من منظور القواعد العلائقية)

تعد نظرية القواعد العلائقية من النظريات التي تعد بنية الجملة الى البنية العلائقية، أي بمعنى ان العلاقات القواعدية هي التي تتبلور الصياغة الاولية والنهائية للجملة.

ينقسم البحث الى قسمين، في القسم الأول عرضنا الجانب النظري و أهم المفاهيم التي تركز عليها النظرية في تحليل البنية العلائقية للجملة. أما القسم الثاني يتضمن أربعة مباحث، المبحث الأول يدرس التصنيفات حسب نظرية القواعد العلائقية، والمبحث الثاني يدرس بنية الجملة البسيطة في اللغة الكوردية أستنادا الى مفاهيم نظرية القواعد العلائقية، والمبحث الثالث يتضمن دراسة ظاهرة المبني للمجهول في اللغة الكوردية من منظور القواعد العلائقية، والمبحث الرابع يعرض بنية الجملة المعقدة من منظور القواعد العلائقية. والمبحث الأخير يدرس الضمائر الأنعكاسية في الجملة.

الكلمات الدالة: القواعد العلائقية ، العلاقات النحوية ، شبكة العلاقات، بنية الجمل.

Abstract

Sentence Structure in the Kurdish Language according to Relational Grammar

The theory of Relational Grammar is one of the theories that considers the structure of the sentence to the relational structure, that is grammatical relations are what form the initial and final formulation of the sentence.

The research is divided into two parts. In the first part of the research, we presented the theoretical basis and the most important concepts on which the theory is based in analysing the relational structure of the sentence. The second section of the research includes four sub-parts, the first section studies categories according to the theory of Relational Grammar, the second section studies the simple sentence structure in the Kurdish language based on the concepts of Relational Grammar theory, and the third section includes a study of the passive phenomenon in the Kurdish language from the perspective of Relational Grammar, and the section fourth presents complex sentence structure from the perspective of Relational Grammar. In the last section we study a reflexive clause.

Key-Words: Relational Grammar, Grammatical relations, Relations Network, Sentence Structure.